

Metod Šuligoj

“Navik on živi ki zgive pošteno”: Versko obarvane komemoracije v hrvaških novičarskih medijih

Glavni namen pričujoče raziskave je bil ugotoviti, koliko so verske vsebine na komemoracijah, ki jih lahko razumemo kot komponento utrjevanja nacionalne identitete ali kot del temnega turizma, predmet medijskega poročanja in o katerih lastnostih komemoracij poročajo hrvaški novičarski mediji. S pomočjo kvantitativne analize vsebine smo najprej kodirali vse arhivirane javno dostopne spletne članke ($f = 363$) iz hrvaških novičarskih medijev/časopisov. Za statistično analizo so bile uporabljene križne tabele in binarna logistična regresija. Ugotovili smo, da poročanje o verskih obredih na komemoracijah ni odvisno od medija (časopisa, časopisne hiše), torej medij ne vpliva na pogostost poročanja. Poročanje o vključenosti verskih obredov v komemoracije prav tako ni povezano s poročanjem o ostalih lastnostih teh prireditvev. Medijske prakse torej ne izkoriščajo nekaterih izhodišč, ki jih ponuja katoliška vera v povezavi s spominom, ampak so bolj skladne z nevarnostmi, ki jih lahko določena vera predstavlja za multikulturna post-konfliktna območja.

Ključne besede: komemoracije, temne prireditve, temni turizem, religija, identiteta, novičarski mediji, Hrvaška.

“Whoever Dies Righteously, Lives Forever”: Religious Content of Commemorations in Croatian News Media

The main purpose of the present research was to determine the extent to which Croatian news media report on religious content at commemorations and on other characteristics of commemorative events. Commemorations can be understood either as a component aimed at consolidating national identity or as a component of dark tourism. Using quantitative content analysis, we first coded all archived and publicly available online articles ($f = 363$) from Croatian news media/newspapers. For statistical analysis purposes, we used cross tabulations and binary logistic regression. We found that reporting on religious rituals at commemorations does not depend on the medium (newspaper, newspaper publisher) and that the medium does not influence the frequency of reporting. Likewise, reporting on the inclusion of religious rituals in commemorations is not related to reporting on other features of these events. Hence, on the one hand, media practices do not take full advantage of certain assumptions offered by the Catholic religion in relation to memory and are, on the other hand, more in line with the threats that religion can pose in post-conflict multicultural settings.

Keywords: commemoration, dark events, dark tourism, religion, identity, news media, Croatia.

Correspondence address: Metod Šuligoj, Univerza na Primorskem, Fakulteta za turistične študije – Turistica / University of Primorska, Faculty of Tourism Studies – Turistica, Obala 11a, 6320 Portorož/Portorose, SI-Slovenia, e-mail: metod.suligoj@fts.upr.si.

1. Uvod

Številni tragični dogodki iz preteklosti ostanejo v kolektivnem spominu in so oblikujejo identiteto nekega naroda (Halbwachs 1992; Misztal 2003; Prijatelj 2014; Žanić 2019). Gre za metaforično povezane kraje posebnega pomena za določeno skupino/skupnost/narod, imenovane tudi "mesta spomina", prostorske, materialne, narativne in nenarativne točke, na katerih sloni spomin (Asmann 1992, citirano v Jerše 2017, 256; Nora 1989). S tem so povezane tudi komemoracije, ki temeljijo na procesih institucionalizacije spomina (Jedlowski 2002, 99). Te prireditve lahko razumemo tudi kot temačne spominske prireditve (Dolasinski et al. 2020; Frost & Laing 2013; Kennell et al. 2018; Šuligoj 2019), povezane s teorijo temačnega turizma (Dolasinski et al. 2020; Frost & Laing 2013; Kennell et al. 2018; Light 2017; Šuligoj 2019). V tem smislu se izraz temačne spominske prireditve nanaša na komemoracije, povezane s smrtjo, katastrofami in trpljenjem, ki so hkrati tudi značilnosti temačnega turizma (Frost & Laing 2013; Kennell et al. 2018; Šuligoj 2019).

V pričujočem prispevku se naslanjamo na hrvaško domovinsko vojno, ki je del jugoslovanskega konflikta s konca 20. stoletja. Konflikt je pustil trajen pečat in še vedno močno vpliva na narodno samobitnost. Odsev tega je opazen tudi v Zakonu o praznikih, spominskih in dela prostih dnevih v Republiki Hrvaški (2020). Zakon med drugim formalizira rek *Navik on živi ki zgine pošteno* (slovensko: Za vedno živi, kdor umre pošteno), vzet iz borbene pesmi Frana Krste Frankopana iz 17. stoletja, zapisane v kajkavski ikavici. Verz je z leti prerasel v splošen simbol žrtev borbe Hrvatov za svobodo in lastno domovino. Cerkev ima tu pomembno, a ne povsem izkoriščeno vlogo pri spravi in gojenju kulture dialoga (Baloban 2017). Seveda je vse to odsev prevladujočega katoličanstva, religioznosti in s tem družbene identitete prebivalcev Hrvaške (Nikodem 2011), čeprav je religija za prebivalce po pomenu na petem mestu – za družino, prijatelji in znanci, prostim časom in službo (Baloban et al. 2019, 10). Nadalje Žanić (2019) na podlagi analize poročil verskih medijev (Glas Koncila) pokaže na povezavo med spominom in cerkvijo. Ta in tudi Balobanov (2017) članek kažeta, da je cerkev angažirana pri ohranjanju spomina na domovinsko vojno, kar se kaže tudi pri vključevanju teh vsebin v verske medije (Žanić 2019). V dosedanjih raziskavah resnejše študije o vključevanju verskih vsebin v komemoracije v splošnih novičarskih medijih nismo zasledili.

Skladno z zapisanim je glavni namen pričujoče raziskave ugotoviti, koliko so verske vsebine na komemoracijah predmet medijskega poročanja in kakšen je vpliv novičarskih medijev. S pomočjo mešanega kvantitativnega raziskovalnega pristopa (analiza vsebine časopisnih člankov, križne tabele in binarne logistične regresije) želimo ugotoviti, ali je medijsko poročanje o vključenosti verskih obredov v komemoracije povezano s poročanjem o ostalih lastnostih komemoracij ter ali časopis (medijska hiša) vpliva na pogostost poročanja o vključenosti

verskih obredov v komemoracije. To sta osrednji vprašanji te raziskave, katerih teoretični temelji so predstavljeni v poglavjih, ki sledijo.

2. Komemoracije, temačni turizem in vera

Ko komemoracije postanejo množične prireditve, ki presegajo lokalne okvire, jih brez težav umeščamo v kontekst temačnih prireditev oz. temačnega turizma (Kennell et al. 2018; Rojek 1994). Kljub nekaterim kritikam koncepta temačnega turizma (cf. Ashworth & Isaac 2015; Jamal & Lelo 2010), kjer lahko izpostavimo tudi njegovo moralno spornost (Causevic & Lynch 2011; Seaton & Lennon 2004), ga v splošnem vseeno lahko upoštevamo kot pomemben širši sodoben okvir, s pomočjo katerega lahko opredelimo obiskovanje komemoracij na Hrvaškem. Te so vselej množično obiskane – komemoracijo, povezano z obletnico padca Vukovarja, novembra vsako leto obišče med 1.800 in 15.000 obiskovalcev (Žanić 2019, 132). Ob 25. obletnici se je skupaj s številnimi domačimi politiki prireditve udeležilo prek 100.000 obiskovalcev (Bradarić 2016). Med pomembnejšimi je tudi vsakoletna komemoracija avgusta v Kninu (Jutarnji.hr 2019). Tovrstne prireditve vzpostavljajo ustrezne pogoje za prenos spomina med posamezniki in generacijami (Dunkley et al. 2011; Maros 2015; Prijatelj 2014, 264). Ti prenosi so podobni, primerljivi in pravzaprav del medgeneracijskega prenosa elementov identitete ter kulturnih, vedenjskih in drugih prepričanj (Zadel 2016, 58, 332).

Kraji spomina odpirajo prostor za raziskovanje prisotnosti svetega v sodobnem življenju, kjer se je sveto v veliki meri preselilo izven cerkva v laični prostor (Winter 2009). Raziskave s področja izrazito versko obarvanega temačnega turizma, ki bi posegala na področje obiskovanja lokacij, povezanih na primer z mučeniki v krščanstvu ali drugih religijah, doslej nismo zasledili. Vsekakor pa tu ne moremo kar enostavno povezovati (še manj pa enačiti) temačnega in verskega turizma, čeprav imata oba vsaj eno zanimivo stično točko – romanje. Dunkley et al. (2011) so med motivi za obiske nekdanjih bojišč prve svetovne vojne zasledili tudi spominsko romanje na nekdanja bojišča. Podobno sta Kavrečić (2017) in Dato (2014) politično podprte obiske grobov in množičnih grobnic v Veliki vojni padlih vojakov v času fašistične Italije poimenovala *sacro pellegrinaggio* (sveto romanje). Povezovanje romarstva z vojno povezanim turizmom je precej pogosto, kar pomeni, da sta na ta način povezana razmeroma nov pojav/raziskovalno področje (temačni turizem) ter precej starejši in uveljavljeni verski in kulturni fenomen romanja (Collins-Kreiner 2016, 1–2). Tako Stone (2012) obiskovalce temačnih turističnih krajev označuje kot romarje, njihove obiske pa kot romanja. Pri teh povezavah pa je kar nekaj kontroverznosti. Alderman (2002), Hyde in Harman (2011) ali Winter (2011) opozarjajo na določene težave pri razlikovanju med vernimi in posvetnimi romarji, turisti, ki obiskujejo temačne kraje, turisti, ki se zanimajo za dediščino, ali nekaterimi drugimi vrstami

turistov, ki iščejo mitsko in čarobno. Alderman (2002) trdi, da se s tem koncept romanja širi in vedno pogostejše uporablja v širšem sekularnem kontekstu, čeprav na drugi strani Korstanje in George (2015) pravita, da se interesi romarjev in iskalcev temačnosti bistveno razlikujejo, kar pomeni, da teh dveh pojavov ni mogoče povezati.

Komemoracije privabljajo domače in tuje obiskovalce ne glede na poimenovanje (romarji, turisti, obiskovalci, udeleženci ...). Niso pa izključno povezane s temačnim turizmom in tujci jih vedno ne razumejo v celoti (Kennell et al. 2018; Šuligoj 2016, 265). Različna razumevanja so se pokazala na primeru Hrvaške (Šuligoj 2016, 265), tradicionalnih prireditev v Istri (Kavrečić & Hrobat Virlogget 2019), dneva ANZAC¹ med Avstralci (Roppola et al. 2021) in spominskega območja Auschwitz-Birkenau na Poljskem (Ward & Stessel 2012, 46). Število akterjev, ki sodelujejo v procesu aktualizacije spominov, pa tudi dodatnih načinov prenosa spominov prek (novih) medijev raste. Zaradi tega se spomin sooča s pospešeno resničnostjo, kjer akterji svoj spomin soočajo z novimi družbenimi situacijami in tehtajo pomembnost preteklosti za sedanjost in sedanjosti za preteklost (Žanić et al. 2016, 265), čeprav bi pravzaprav morali biti usmerjeni v prihodnost (Petkovšek 2016).

Skladno z namenom raziskave izpostavljamo posebno vlogo mesta Vukovar v hrvaški domovinski vojni – mesto je bilo razglašeno za mesto s posebno pieteto (Zakon o proglašenju Vukovara mjestom posebnog domovinskog pijeteta 2020). Kot simbol odpora proti agresiji se je oblikoval že konec 20. stoletja (Žanić et al. 2016). Čeprav v zakonu verska komponenta ni zajeta, pa slogani preteklih komemoracij nakazujejo tudi na to perspektivo: Beli križ pošilja opozorilo (2003), Zazvonite zvonovi vseh zvonikov (2004), Romanje za hrvaško svobodo (2006), Vukovar – sveto ime (2012). To in vključevanje visokih cerkvenih dostojanstvenikov in obreda v program vsakoletne komemoracije (Žanić 2019, 132) kaže na povezanost (katoliške) vere in kolektivnega spomina in s tem tudi identitete Hrvatov. Vsekakor je današnji način ohranjanja spomina na Vukovar rezultat vplivov politike, medijev, katoliške cerkve, veteranskih organizacij itd. in s tem občutne metamorfoze te prireditve (Žanić et al. 2016).

Pred koncem tega poglavja je treba med predhodno navedenimi vplivnimi dejavniki/deležniki osvetliti še politike (vidik medijev bo predstavljen v naslednjem poglavju). Povezava komemoracij s tragično preteklostjo, spominom in izobraževanjem, pa tudi s politizacijo in okrevanjem po konfliktu je jasna (Sather-Wagstaff 2011; Šuligoj 2016; Šuligoj & Jovanović 2019). Spominski ali svečani govori politikov krepijo "čustveno razsežnost, vznemirjenost, neprijetnost, žalost, jezo, strah in gnus", obenem pa povečujejo "pozornost, motivacijo in sklepanje o posledicah komemoracij za nacionalni kulturni model, ki je ena najpomembnejših funkcij spominskih obredov" (Pavlaković & Perak 2017, 301). Udovič (2020) odpre novo dimenzijo, ko analizira spominsko versko prireditev (mašo za domovino), ki ji pripiše diplomatsko-politično razsežnost. Prireditev

namreč pritegne domače politične in cerkvene elite in tudi predstavnike tujih držav. Seveda pa je treba omeniti še druge vidike, kjer v povezavi s politiko pogosto omenjamo zgodovinski revizionizem, mitologizacijo in/ali politizacijo ter spravo (Miklavcic 2008). S tem se komemoracije lahko spremenijo v prireditve politično-verskih ekspozicij versko-političnih elit, ki izkoriščajo žrtve in njihove bližnje, in kjer spomin pravzaprav niti ni v ospredju in ne temelji na poznavanju oz. dejstvih o preteklih tragičnih dogodkih (Tokača 2013, 17). Kakorkoli, program komemoracij krepi simbolno kontinuiteto življenja žrtev, kar nekako odražajo tudi komemoracije same (Dimitrovski et al. 2017). Tota (2004) je še bolj konkretna in navaja pomembne elemente spominskih dogodkov v Bologni (Italija), na primer: spominska maša, pohod, minuta tišine, slovesnosti in govori pomembnih oseb, polaganje vencev, glasba in podobno.

3. Komemoracije in temalni turizem v medijih

Temalni turizem ne zanima zgolj raziskovalcev, ampak je privlačna tema tudi za medije (Mionel 2019, 423). Mediji predstavljajo aktualne dogodke različnim skupinam bralcev/gledalcev/poslušalcev (Kitch 2008) in vplivajo na priljubljenost turističnih destinacij (Volcic et al. 2014). V teh okvirih so mediji krajem s tragično preteklostjo in obiskovanjem teh krajev pripisali poseben status, status mita ali meta-mita (Seaton & Lennon 2004, 63). Tu lahko prepoznamo tudi povezavo med mediji in spominom oz. ohranjanjem spomina (Zierold 2008, 399)² in turizmom.

Dojemanje preteklosti se v družbi spreminja, kar je tudi posledica vpliva medijev (Nora 1989, 7). Poleg tega služi spomin kot prizma za pogled na medije/novinarstvo in je s tem postal zanimiva raziskovalna tema tudi v duhu spominskih študij (Zelizer 2008, 382, 383). Vendar je z vidika medijev raziskovanje temalnega turizma manj pogosto kot raziskovanje v drugih kontekstih (Light 2017, 293); verski vidik je tudi precej spregledan. Edy (1999) predlaga previdnost, saj se kljub velikemu pomenu novinarskega poročanja za zgodovinopisje in medijske študije zaradi preprostih/poenostavljenih in dramatičnih pripovedi poročanja ni vedno mogoče zanesti le na te vire. Tako so ključna vprašanja sodobnega medijskega okolja (predvsem virtualnega) verodostojnost, njegova operacionalizacija in merjenje (Metzger et al. 2003).

Raziskovanje prisotnosti spominskih praks in povezanega imidža v medijih na področju nekdanje Jugoslavije ni pozabljena, a vseeno ne razširjena raziskovalna tema. Redki primeri (cf. Wise 2011; Wise & Mulec 2014; Mihajlović Trbovc 2014; Volcic et al. 2014; Šuligoj 2019; Žanić 2019) osvetljujejo različne vidike preteklosti, ki se odražajo v današnjih komemoracijah in obiskovanju krajev s tragično preteklostjo. Zaradi tega so na tem področju še vedno praznine v poznavanju oz. znanju o tej perspektivi, kar je z vidika velikega pomena medijsko ustvarjene družbene realnosti (Nišić & Plavšić 2014) zelo relevantna raziskoval-

na tema. Tu ne gre zanemariti niti nacionalne (Mihajlović Trbovc 2014) in ideološke orientiranosti medijev (Malović 2007; Vozab 2017) in s tem povezane pogostosti, načina in vsebine poročanja o tej družbeno občutljivi temi. Raziskave o medijskem poročanju o komemoracijah v post-konfliktni in post-socialistični družbi, kot je Hrvaška, doslej nismo zasledili. Tu lahko izpostavimo še problem nacionalizma (Goulding & Domic 2009; Jović 2012), ki pa je v letu 2020 postal manj očitni problem komemoracij (Ministry of Foreign and European Affairs of the Republic of Croatia 2020).

4. Metodologija

Zbiranje in obdelava podatkov je potekala fazno. Na osnovi analize medijev hrvaškega Ministrstva za kulturo (Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske) smo najprej naredili izbor dnevnih časopisov (splošni novičarski medij). Vsi izbrani časopisi (preglednica 1) ponujajo tiskane in brezplačne elektronske različice – dnevni časopisi so najbolj iskana spletna vsebina na Hrvaškem (Kvaka – Ured za kreativnu analizu 2020).

V naslednjem koraku smo naredili izbor člankov³ z naslednjimi ključnimi hrvaškimi besedami: *komemoracija domovinski rat* (komemoracija domovinske vojne), *godišnjica domovinski rat* in *obljetnica domovinski rat* (obletnica domovinske vojne).⁴ V raziskavo so bili vključeni vsi arhivirani javno dostopni članki. Za analizo je bilo tako pripravljenih 363 člankov, objavljenih od leta 2010 dalje. Ne-katere splošne značilnosti izbranega sklopa člankov so podane v preglednici 1.

Preglednica 1: Značilnosti člankov iz dnevnih časopisov v vzorcu

Značilnost		f	Delež (%)
Časopis	Novi list	9	2,5
	24 sata	37	10,2
	Slobodna Dalmacija	52	14,3
	Glas Istre	57	15,7
	Glas Slavonije	62	17,1
	Večernji list	71	19,6
	Jutarnji list	75	20,7
	Skupaj	363	100,0
Fotografije	Nove in stare	3	0,8
	Zgolj stare/zgodovinske	14	3,9
	Brez fotografij	33	9,1
	Zgolj nove	313	86,2
	Skupaj	363	100,0

Leto objave	2010	6	1,7
	2012	12	3,3
	2011	13	3,6
	2013	15	4,1
	2015	22	6,1
	2014	28	7,7
	2017	29	8,0
	2016	31	8,5
	2018	36	9,9
	2020	85	23,4
	2019	86	23,7
	Skupaj	363	100,0

Vir: avtorjeva analiza podatkov.

V naslednji fazi je bila uporabljena kvantitativna analiza vsebine.⁵ Skladno s tem in na podlagi pregleda literature so bile predhodno definirane kode (spremenljivke) za analizo izbranih člankov (glej preglednico 2). Te spremenljivke predstavljajo lastnosti komemoracij in jih lahko umestimo v tri vsebinske sklope.

Preglednica 2: Vsebinski sklopi dihotomnih spremenljivk za kodirno listo

Vsebinski sklop	Spremenljivke/kode	Vir
Obiskovalci	Množični obisk; mladi; srednja generacija; starejši	Roppola et al. (2021), Yankholmes in McKercher (2015), Ward in Stessel (2012), Kavrečić in Hrobat Virloget (2019).
Prisotnost politikov	Lokalni; regionalni; državni; tuji politiki	Pavlaković in Perak (2017), Kennel et al. (2018), Udovič (2020).
Program	Slavnostni nagovor udeležencev; polaganje vencev/cvetja; kulturni program z glasbo, recitiranjem ipd.; verski obred	Dimitrovski et al. (2017), Tota (2004).

Vir: avtorjeva analiza podatkov.

Pri kodiranju člankov, ki je bilo izvedeno oktobra 2020, smo upoštevali besedilo in fotografije. Da bi bil postopek kodiranja čim bolj poenoten, ga je v celoti opravil en raziskovalec. Bryman (2012, 304) in Riffe et al. (2005, 145) predlagajo dvostopenjski pristop – raziskovalec najprej kodira besedilo in po določenem časovnem intervalu to ponovi – čemur smo sledili tudi pri tej raziskavi. Ko smo po dvotedenskem premoru ponovno kodirali istih dvajset naključno izbranih člankov, smo med obema testiranjema zaznali zgolj manjša odstopanja ($\approx 1\%$ spremenljivk). To je bil znak visoke ravni zanesljivosti. V nadaljevanju smo preverjali še veljavnost in možnost posploševanja. Analiza je vključevala vsa razpoložljiva poročila o relevantnih komemoracijah (reprezentativne prireditve), kar ob izbranem načinu zbiranja in preverbe podatkov kaže na visoko zunanjo ve-

ljavnost in možnost posploševanja. Zunanjo veljavnost je mogoče ovrednotiti tudi z znanstveno ustreznostjo teme, ki je z multidisciplinarnega in interdisciplinarnega vidika sistematično opisana v prejšnjih poglavjih.

V okviru empirične analize smo preverjali, ali so komemoracije z verskim obredom povezane še s kakšnimi drugimi lastnostmi komemoracij iz preglednice 2 in nato še s časopisom iz preglednice 1. Povezave smo preverjali s pomočjo križnih tabel z robustnejšo Yatesovo korekcijo (χ^2_{yates}) pri 2 x 2 tabelah ali s Fisherjevim eksaktnim testom (P_{fisher}) pri ostalih tabelah; $p \leq 0,05$ kaže na statistično značilno povezanost spremenljivk. Izračunana Cramerjev ali Phi koeficient nam pokažeta moč povezav. S temi izračuni smo iskali odgovor na naslednje raziskovalno vprašanje:

RV1: Ali lahko na osnovi medijskih poročil trdimo, da je poročanje o vključenosti verskih obredov v komemoracije povezano s poročanjem o ostalih lastnostih teh prireditvah?

Nadalje je bila uporabljena binarna logistična regresija⁶ za pridobitev razmerja obetov (*odds ratio*) ob eni pojasnjevalni/neodvisni (*predictor*) in eni odvisni spremenljivki. S tem pristopom smo iskali odgovor na naslednje raziskovalno vprašanje:

RV2: Ali časopis (medijska hiša) vpliva na pogostost poročanja o vključenosti verskih obredov v komemoracije?

5. Rezultati in diskusija

Najbolj brani hrvaški časopisi v svojih spletnih poročilih o komemoracijah navajajo tudi verske vsebine (obrede), a to v manj kot polovičnem deležu (41,3 %). Preglednica 3 prikazuje povezave med komemoracijami z verskimi obredi in drugimi lastnostmi teh komemoracij. Razvidna je statistično značilna povezanost pri štirih spremenljivkah; razlika med P_{fisher} in χ^2_{yates} je bila opazna in tudi upoštevana zgolj pri povezavi tuji politiki – verski obred. Ne glede na to pa $\Phi \leq 0,150$ kaže na zanemarljivo povezanost med spremenljivkami. Nadalje, preglednica 4 kaže, da prav tako ni povezave med časopisom in poročanjem o verskih obredih ($P_{\text{fisher}} = 0,000$; Cramer's $V = 0,297$).

Rezultati iz preglednice 4 ponujajo dobro podlago, da se v to problematiko še bolj poglobimo, kar nam omogoča binarna logistična regresija. V analizo smo vključili dve spremenljivki: časopis in poročanje o verskem obredu. Preglednica 5 prikazuje precej nizek delež pojasnjene variance (Nagelkerke R^2) v modelu. Kakorkoli, pomembnejša je ugotovitev, da časopis pomembno prispeva oz. vpliva na poročanje o verskem obredu na komemoraciji ($p = 0,009$). Posebej indikativno je razmerje obetov v zadnjem stolpcu tabele ($\text{Exp}(\beta) < 0$), kjer izračunana vrednost kaže, da je 1,135-krat bolj verjetno, da časopis o verskem obredu na komemoraciji ne bo poročal (glej matematični zapis modela).

Preglednica 3: Križna tabela (povezava med poročanjem o verskem obredu in drugimi lastnostmi komemoracij)

Spremenljivka		Verski obred f		Povezanost	
		Da	Ne	Exact Sig. (2-sided)	Phi
Obiskovalci	Masovni obisk	244	119	0,003*	0,157
	Mladi	79	284	0,796	0,018
	Srednja generacija	266	97	0,005*	0,151
	Starejši	222	141	0,230	0,066
Pristotni politiki	Lokalni politiki	175	188	0,915	0,008
	Regionalni politiki	144	219	0,588	0,029
	Državni politiki	201	162	0,238	0,067
	Tuji politiki	11	352	0,030**	0,116
Program	Slavnostni nagovor udeležencev	276	87	0,017*	0,130
	Polaganje vencev/cvetja	316	47	0,000*	0,207
	Kulturni program z glasbo, recitiranjem ipd.	32	331	0,189	0,075

Opomba: * statistično značilna povezanost; ** $\chi^2_{\text{ Yates}} = 0,058$ (ni statistični značilne povezanosti).
Vir: avtorjeva analiza podatkov.

Preglednica 4: Križna tabela (povezava med poročanjem o verskem obredu in časopisom)

Časopis	Verski obred		Skupaj	Razlika (Da-Ne)
	Da	Ne		
Jutarnji list	29	46	75	-17
Večernji list	15	56	71	-41
24 sata	14	23	37	-9
Novi list	4	5	9	-1
Slobodna Dalmacija	32	20	52	12
Glas Istre	35	22	57	13
Glas Slavonije	21	41	62	-20
Skupaj	150	213	363	-63
Exact Sig. (2-sided)				0,000
Cramer's V				0,297

Vir: avtorjeva analiza podatkov.

Glede na podatke iz preglednice 5 bi matematični model zapisali na naslednji način:

$$\log\left(\frac{p}{1-p}\right) = 0,844 - 0,126 x_{\text{časopis}} \quad (1)$$

ter pri tem dodatno izračunali še

$$\frac{1}{0,881} = 1,135 \quad (2)$$

Preglednica 5: Spremenljivke vključene v regresijsko enačbo

	β	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(β)
Časopis	-0,126	0,048	6,884	1	0,009	0,881
Constant	0,844	0,219	14,864	1	0,000	2,327
Negjelkerke R ²						0,026
Log-likelihood						485,259

Legenda: β – B-koeficient; S.E. – standardna napaka; Exp(β) – razmerje obetov.

Vir: avtorjeva analiza podatkov.

Najbolj brani hrvaški časopisi v svojih spletnih objavah o komemoracijah nava-
jajo tudi verske vsebine (obrede), a smo to zasledili v manj kot polovičnem de-
ležu. Mediji predstavljajo aktualne dogodke različnim skupinam bralcev (Kitch
2008), pri čemer ne gre zanemariti, da mediji s tem vplivajo tudi na dožemanje
preteklosti (Nora 1989, 7), ki pa je na Balkanu precej problematična. Na tej točki
ne moremo spregledati niti vpliva ideološke orientiranosti medijev (Malović
2007; Vozab 2017). Če se naslonimo na Vozabin (2017, 6) prikaz o ideološki
orientaciji hrvaških medijev, bomo težko zasledili razlike pri poročanju o verskih
obredih na komemoracijah med desno, levo ali sredinsko orientiranimi mediji.
Naj kot zanimivost izpostavimo, da Večernji list, ki velja za desno orientiranega,
ne poroča več od ostalih. V splošnem pa velja, da obstaja celo rahlo večja ver-
jetnost, da novičarski mediji o tem ne bodo poročali, kar nam na koncu daje
odgovor na RV2. S takim pristopom mediji ne spodbujajo zdravljenja bolečin
preteklega nasilja ter preseganja ustaljenih in ozkih vzorcev razmišljanja in delo-
vanja, kar nudita/omogočata tudi religija in spomin – glej razmišljanja Prijatelj
(2014). Katoliška cerkev v tem smislu izpostavlja pomen odpuščanja, kesanja,
spreobrnjenja in vzora, ki ga mora cerkev dajati ostalim pri t. i. očiščenju spomina
(Štrukelj 2018). Tudi Maros (2015) izpostavlja pomen odpuščanja, ki ne pome-
ni pozabe, ampak kritično uporabo spomina, ki odvrta od maščevalnosti. To je
še posebej pomembno, ko je spomin v službi prihodnosti (Petkovšek 2016). Ti
pogledi pridejo prek hrvaških novičarskih medijev do bralcev zgolj v omejenem
obsegu, kar preseneča. To še posebej velja, če upoštevamo, kako pomembna je
Hrvatom katoliška vera/cerkev (Baloban et al. 2019; Nikodem 2011).

Na osnovi medijskega poročanja ni mogoče enačiti spominskih praks v Vu-
kovarju (Žanić 2019, 132; Žanić et al. 2016) z ostalimi v državi. Takšen pristop
k poročanju ima v duhu časa in prostora lahko še eno ozadje, ki ga mediji (ali
družba na splošno) v želji po umiritvi družbenih napetosti verjetno ne želijo
pretirano izpostavljati. Prijatelj (2014, 260) namreč trdi, da je religija lahko tudi
povod za nasprotovanje, grožnje, nasilje in vojne, a da je takšen pogled zelo ozek
in poenostavljen. Morda res, a ko obravnavamo narode na balkanskem poloto-
ku (avtorica tega ne spregleda), kjer imajo nasprotja tudi različno versko ozadje,
bi bilo podcenjevanje tega vidika zelo napačno.⁷ To lahko podkrepimo z dvema

primeroma, ki ju mediji niso spregledali. Med vojno konec 20. stoletja so eden drugemu namenoma napadali/rušili sakralne simbole in medverska nesoglasja se nadaljujejo tudi po vojni (Perica 2014), poznana pa so tudi današnja nesoglasja med hrvaškimi katoliki in srbskimi pravoslavci glede vloge zagrebškega nadškofa Stepinca v času Neodvisne države Hrvaške (NDH) in s tem povezane kanonizacije (Grbić 2019).

Identificirana dinamika poročanja ne nakazuje na izrazite (leve ali desne) svetovnonazorske poglede in vplive urednikov in novinarjev posameznih medijskih hiš na poročanje. To lahko trdimo tudi zato, ker poročanje o vključenosti verskih obredov v programe komemoracij ni povezano s poročanjem o ostalih lastnostih teh prireditvev (RV1). Zatorej ne moremo trditi, da je pogostost poročanja o verskem obredu povezana s pogostostjo poročanja o obiskanosti (na splošno ali pri posameznih starostnih skupinah), prisotnostjo politikov ali programom komemoracij.

6. Sklep

Glavni namen raziskave je bil ugotoviti, koliko so verske vsebine na komemoracijah predmet medijskega poročanja in kakšen je vpliv novičarskih medijev. S pomočjo empirične analize vsebine člankov iz heterogenega nabora časopisov smo dobili odgovore na dve raziskovalni vprašanji in na osnovi tega razvili tudi matematični model. Ugotovili smo, kakšna je pravzaprav medijska podoba teh prireditvev in kakšen je vpliv na poročanje novičarskih medijev. To je skupek novih pogledov, ki doslej niso bili preučevani. Nov je tudi mešan kvantitativni raziskovalni pristop na področju, kjer sicer prevladujejo kvalitativne raziskave (Šuligoj & De Luca 2019). V raziskavi se terminološkim zagatam o spominu ali memoriji (cf. Jurić Pahor 2007) namenoma nismo posvečali in enotno uporabljali pojem spomin.

S sloganom *Navik on živi ki zgine pošteno* smo želeli izpostaviti velik simbolni pomen, ki ga imajo z domovinsko vojno povezane komemoracije za Hrvate. Pri interpretaciji rezultatov se je treba zavedati, da ti predstavljajo medijsko ustvarjeno družbeno realnost (Nišić & Plavšić 2014), ki lahko odstopa od percepcije obiskovalcev posameznih komemoracij. Ta raziskava s tem odpira prostor za nadaljnjo (interdisciplinarno) raziskovalno delo, kjer se lahko v obdelavo vključi še več spremenljivk (lastnosti komemoracij) in uporabi druge statistične metode, opravi poglobljene intervjuje ali organizira fokusne skupine z ustreznimi deležniki, med katerimi so tudi predstavniki katoliške cerkve in drugih verstev. Poleg tega bi veljalo preučevati tudi spremembe pri organizaciji in programu ter retoriki, ki se pojavlja na komemoracijah. Zаметki sprememb v odnosu do srbske manjšine in srbskih (ter drugih ne-hrvaških) žrtev, ki so bile opažene v letu 2020, nakazujejo na opazen preobrat, ki bi moral pritegniti tudi raziskovalce.

Literatura in viri

60

- Alderman, D. H., 2002. Writing on the Graceland Wall: On the Importance of Authorship in Pilgrimage Landscapes. *Tourism Recreation Research* 27 (2), 27–33.
- Anić, V., 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi liber, Zagreb.
- Ashworth, G. & Isaac, R. I., 2015. Have We Illuminated the Dark? Shifting Perspectives on "Dark" Tourism. *Tourism Recreation Research* 40 (3), 316–325.
- Baloban, J., Črpić, G. & Ježovita, J., 2019. *Vrednote u Hrvatskoj od 1999. do 2018. prema European Values Study*. Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko katoličko sveučilište, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Baloban, S., 2017. Teološko-socijalni govor Crkve u Hrvatskoj u stvaranju kulture dijaloga i pomirenja. *Bogoslovska smotra* 87 (3), 577–598.
- Beširević, N., 2010. Ethnic Conflicts in the Former Yugoslavia as a Consequence of Nation-State Building. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 61, 42–61.
- Bradarić, B., 2016. Kolona sjećanja: Gotovo 100 tisuća ljudi u Vukovaru, Grabar-Kitarović hodala s "djevojčicom u plavom kaputiću". *Večernji list*, 18. november 2016, <https://www.vecernji.hr/vijesti/najvecu-cast-onima-koji-su-umrli-za-nasu-slobodu-cinimo-borborni-za-srecu-onih-koji-su-prezivjeli-1129369> (dostop 2. 2. 2021).
- Bryman, A., 2012. *Social Research Methods*. Oxford University Press, Oxford, New York.
- Camprubi, R. & Coromina, L., 2016. Content Analysis in Tourism Research. *Tourism Management Perspectives* 18, 134–140.
- Causevic, S. & Lynch, P., 2011. Phoenix Tourism: Post-Conflict Role. *Annals of Tourism Research* 38 (3), 780–800.
- Collins-Kreiner, N., 2016. Dark Tourism as/is Pilgrimage. *Current Issues in Tourism* 19 (12), 1185–1189.
- Dato, G., 2014. Lineamenti storiografici, memorie pubbliche e miti all'origine del sacrario di Redipuglia: la fondazione di un tempio della nazione. *Acta Histriae* 22 (3), 695–714.
- Dimitrovski, D., Senić, V., Marić, D. & Marinković, V., 2017. Commemorative Events at Destination Memorials – a Dark (Heritage) Tourism Context. *International Journal of Heritage Studies* 23 (8), 695–708.
- Dolasinski, M. J., Roberts, C., Reynolds, J. & Johanson, M., 2020. Defining the Field of Events. *Journal of Hospitality & Tourism Research* 45 (3), 553–572.
- Dunkley, R., Morgan, N. & Westwood, S., 2011. Visiting the Trenches: Exploring Meanings and Motivations in Battlefield Tourism. *Tourism Management* 32 (4), 860–868.
- Edy, J. A., 1999. Journalistic Uses of Collective Memory. *Journal of Communication* 49 (2), 71–85.
- Frost, W. & Laing, J., 2013. *Commemorative Events: Memory, Identities, Conflict*. Routledge, London, New York.
- Goulding, C. & Domic, D., 2009. Heritage, Identity and Ideological Manipulation: The Case of Croatia. *Annals of Tourism Research* 36 (1), 85–102.
- Grbić, I., 2019. Nadbiskup Želimir Puljić, predsjednik HBK: Uplitanje Srpske pravoslavne crkve u Stepinčevu kanonizaciju predstavlja presedan u Katoličkoj Crkvi! Zadarska nadbiskupija, 8. maj 2019, <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=33726> (dostop 24. 2. 2021).
- Halbwachs, M., 1992. *On Collective Memory*. University of Chicago Press, Chicago.
- Hermanik, K. J., 2008. The German and Hungarian Identity Management and Nation Building: Examples from the Western Balkans. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 55, 118–133.

- Hyde, K. F. & Harman, S., 2011. Motives for a Secular Pilgrimage to the Gallipoli Battlefields. *Tourism Management* 32 (6), 1343–1351.
- Jamal, T. & Lelo, L., 2010. Exploring the Conceptual and Analytical Framing of Dark Tourism: From Darkness to Intentionality. V R. Sharpley & P. Stone (ur.) *Tourist Experience: Contemporary Perspectives*. Routledge, London, 29–42.
- Jedlowski, P., 2002. *Memoria, esperienza e modernità: Memorie e società nel XX secolo*. Franco Angeli, Milano.
- Jerše, S., 2017. Slovenski kraji spomina: pojmi, teze in perspektive zgodovinskih raziskav. *Zgodovinski časopis* 71 (1/2), 246–267.
- Jović, D., 2012. The War That Is Not Allowed to Be Forgotten: Nationalist Discourse on the "Homeland War" (1991–1995) in Contemporary Croatia. *Südosteuropa Mitteilungen* 52 (3), 52–69.
- Jurić Pahor, M., 2007. Memorija in/ali spomin?: raziskovalni trendi in pojmovne zagate. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 53/54, 204–228.
- Jutarnji.hr, 2019. Svečanost na kninskoj tvrđavi. *Jutarnji list*, 5. 8. 2019, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/svecanost-na-kninskoj-tvrđavi-9205544> (dostop 2. 2. 2021).
- Kavrečić, P., 2017. "Sacro Pellegrinaggio". Visits to World War I Memorials on the Soča/Isonzo Front in the Interwar Period. *Etnološka tribina* 47 (40), 141–160.
- Kavrečić, P. & Hrobat Virloget, K., 2019. Traditional Festivities in North Istria in Terms of Authenticity and (Dis)Continuity. *Academica Turistica – Tourism and Innovation Journal* 12 (2), 109–120.
- Kennell, J., Šuligoj, M. & Lesjak, M., 2018. Dark Events: Commemoration and Collective Memory in the Former Yugoslavia. *Event Management* 22 (6), 945–63.
- Kitch, C., 2008. Placing Journalism Inside Memory – and Memory Studies. *Memory Studies* 1 (3), 311–320.
- Korstanje, M. & George, B., 2015. Dark Tourism: Revisiting Some Philosophical Issues. *e-Review of Tourism Research* 12 (1/2), 127–136.
- Kvaka – Ured za kreativnu analizu, 2020. *Noć knjige 2020*. Kvaka – Ured za kreativnu analizu, Zagreb, https://kvaka.com.hr/wp-content/uploads/2020/05/NocKnjige2020._prezentacija_final.pdf (dostop 5. 9. 2020).
- Light, D., 2017. Progress in Dark Tourism and Thanatourism Research: An Uneasy Relationship with Heritage Tourism. *Tourism Management* 61, 275–301.
- Malović, S. (ur.), 2007. *Vjerodostojnost novina*. Sveučilišna knjižara, Zagreb.
- Maros, Z., 2015. Od maščevalnosti vojne do maščevanja: (ne)možnost odpušćanja. *Bogoslovni vestnik* 75 (1), 51–64.
- Metzger, M. J., Flanagan, A. J., Eyal, K., Lemus, D. R. & McCann, R. M., 2003. Credibility for the 21st Century: Integrating Perspectives on Source, Message, and Media Credibility in the Contemporary Media Environment. *Annals of the International Communication Association* 27 (1), 293–335.
- Mihajlović Trbovc, J., 2014. Memory after Ethnic Cleansing: Victims' and Perpetrators' Narratives in Prijedor. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 72, 25–41.
- Miklavcic, A., 2008. Slogans and Graffiti: Postmemory among Youth in the Italo-Slovenian Borderland. *American Ethnologist* 35 (3), 440–453.
- Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. *Komercijalni tiskani mediji i informativne internetske stranice: Radni materijali za raspravu o medijskoj politici Republike Hrvatske 2015–2018*, <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/Izvj%20C5%A1taj%20-%20Radni%20materijal%209.3%20-%20Komercijalne%20novine%20i%20internetske%20stranice.pdf> (dostop 1. 6. 2020).

- Ministry of Foreign and European Affairs of the Republic of Croatia, 2020. Press Release, 5 August 2020, <http://www.mvep.hr/en/info-servis/press-releases/,34017.html> (dostop 8. 11. 2020).
- Mionel, V., 2019. Dark Tourism and Thanatourism: Distinct Tourism Typologies or Simple Analytical Tools? *Tourism: An International Interdisciplinary Journal* 67 (4), 423–437.
- Misztal, B., 2003. *Theories of Social Remembering*. Open University Press, Maidenhead.
- Nikodem, K., 2011. Religija i crkva: Pitanja institucionalne religioznosti u suvremenom hrvatskom društvu. *Socijalna ekologija* 20 (1), 5–30.
- Nišić, V. & Plavšić, D., 2014. The Role of Media in the Construction of Social Reality. *Sociološki diskurs* 7 (4), 73–81.
- Nora, P., 1989. Between Memory and History: "Les Lieux de Mémoire". *Representations* 26, 7–24.
- Pavlaković, V. & Perak, B., 2017. How Does This Monument Make You Feel?: Measuring Emotional Responses to War Memorials in Croatia. V T. Sindbæk Andersen & B. Törnquist-Plewa (ur.) *The Twentieth Century in European Memory: Transcultural Mediation and Reception*. Brill, Lieden, Boston, 268–304.
- Perica, V., 2014. Religion in the Balkan Wars. *Oxford Handbooks Online*, DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199935420.013.37 (dostop 14. 2. 2021).
- Petkovšek, R., 2016. Spomin kot obluba: pogled z vidika mimetične teorije in hermenevtike eksistence. *Bogoslovni vestnik* 76 (3/4), 495–508.
- Powell, R. & Kennell, J., 2016. Dark Cities? Developing a Methodology for Researching Dark Tourism in European Cities. V V. Katsoni & A. Stratigea (ur.) *Tourism and Culture in the Age of Innovation*. Springer, Cham, 303–319.
- Prijatelj, E., 2014. Religija, nasilje in spomin. *Bogoslovni vestnik* 74 (2), 259–269.
- Riffe, D., Lacy, S. & Fico, F., 2005. *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research*. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah.
- Rojek, C., 1994. *Ways of Escape*. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- Roppola, T., Uzzell, D., Packer, J. & Ballantyne, R., 2021. National Identities and War Heritage: Acceptance and Resistance of an Authorised Heritage Discourse among Visitors to the Australian War Memorial. *International Journal of Heritage Studies* 27 (4), 375–390.
- Sather-Wagstaff, J., 2011. *Heritage That Hurts: Tourists in the Memoriscapes of September 11*. Routledge, Walnut Creek.
- Seaton, A. V. & Lennon, J. J., 2004. Thanatourism in the Early 21st Century: Moral Panics, Ulterior Motives and Alterior Desires. V T. V. Singh (ur.) *New Horizons in Tourism: Strange Experiences and Stranger Practices*, CABI, 63–82, <https://www.cabi.org/cabebooks/ebook/20043168169> (dostop 28. 5. 2021).
- Sperandei, S., 2014. Understanding Logistic Regression Analysis. *Biochemia Medica* 24 (1), 12–18.
- Stone, P. R., 2012. Dark Tourism and Significant Other Death: Towards a Model of Mortality Mediation. *Annals of Tourism Research* 39 (3), 1565–1587.
- Štrukelj, A., 2018. The Purification of Memory. *Bogoslovni Vestnik* 78 (3), 721–727.
- Šuligoj, M., 2016. Memories of War and Warfare Tourism in Croatia. *Annales. Series historia et sociologia* 26 (2), 259–270.
- Šuligoj, M., 2019. Dark Events of the Istrian Countryside: An Electronic Media Perspective. *Academica Turistica – Tourism and Innovation Journal* 12 (2), 121–132.
- Šuligoj, M. & De Luca, K., 2019. Raziskovanje temnega turizma: metodološki pristopi in raziskovalne perspektive. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 59 (2), 80–91.

- Šuligoj, M. & Jovanović, T., 2019. Education for Dark Tourism: Some Contemporary Facts and Issues. V J. Gržinić, M. Kostić-Bobanović & D. M. Currie (ur.) *Tourism Education in an Age of Change*. Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Economics and Tourism "Dr. Mijo Mirković", Pula, 93–113.
- Tokača, M., 2013. *Bosanska knjiga mrtvih: Ljudski gubici u Bosni i Hercegovini 1991–1995*. Istraživačko dokumentacioni centar Sarajevo, Sarajevo.
- Tota, A. L., 2004. Ethnographing Public Memory: The Commemorative Genre for the Victims of Terrorism in Italy. *Qualitative Research* 4 (2), 131–159.
- Udovič, B., 2020. "Mass for the Homeland": (Just) a Religious Ceremony or a Religious, Diplomatic and Statehood-Strengthening Activity? *Bogoslovni vestnik* 80 (1), 145–159.
- Volcic, Z., Erjavec, K. & Peak, M., 2014. Branding Post-War Sarajevo. *Journalism Studies* 15 (6), 726–742.
- Vozab, D., 2017. Pristrani i neprijateljski mediji te polarizacija u novom medijskom okolišu. *Političke analize* 8 (30), 3–9.
- Ward, A. & Stessel, A., 2012. Dark Tourism: An Assessment of the Motivations of Visitors to Auschwitz – Birkenau, Poland. *Irish Business Journal* 7 (1), <https://sword.cit.ie/irishbusinessjournal/vol7/iss1/3> (dostop 2. 2. 2021).
- Winter, C., 2011. Battlefield Visitor Motivations: Explorations in the Great War Town of Ieper, Belgium. *International Journal of Tourism Research* 13 (2), 164–176.
- Winter, J., 2009. Historians and Sites of Memory. V P. Boyer & J. V. Wertsch (ur.) *Memory in Mind and Culture*. Cambridge University Press, Cambridge, 252–268.
- Wise, N. & Mulec, I., 2014. Semblances of "War Tourism" in Sarajevo, Post-2005. *American Journal of Tourism Management* 3 (1B), 1–9.
- Wise, N. A., 2011. Post-War Tourism and the Imaginative Geographies of Bosnia and Herzegovina, and Croatia. *European Journal of Tourism Research* 4 (1), 5–24.
- Yankholmes, A. & McKercher, B., 2015. Understanding Visitors to Slavery Heritage Sites in Ghana. *Tourism Management* 51, 22–32.
- Zadel, M., 2016. *Vloga italijanskih medijskih vsebin pri oblikovanju transkulturnih identitet na območju slovenske Istre*. Doktorska disertacija. Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Koper.
- Zakon o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj*. Narodne novine Republike Hrvatske 110 (2019), 1. 1. 2020, <https://www.zakon.hr/z/372/Zakon-o-blagdanima-spomendanima-i-neradnim-danima-u-Republici-Hrvatskoj> (dostop 1. 12. 2020).
- Zakon o proglašenju Vukovara mjestom posebnog domovinskog pijeteta*. Narodne novine Republike Hrvatske 25 (2020), 14. 3. 2020, <https://www.zakon.hr/z/2503/Zakon-o-progla%C5%A1enju-Vukovara-mjestom-posebnog-domovinskog-pijeteta> (dostop 8. 11. 2020).
- Zelizer, B., 2008. Journalism's Memory Work. V A. Erll & A. Nünning (ur.) *Media and Cultural Memory / Medien und kulturelle Erinnerung*. De Gruyter, Berlin, 379–387.
- Zierold, M., 2008. Memory and Media Cultures. V A. Erll & A. Nünning (ur.) *Media and Cultural Memory / Medien und kulturelle Erinnerung*. De Gruyter, Berlin, 399–407.
- Žanić, M., 2019. Katolička crkva u Hrvatskoj i kultura sjećanja na Vukovarsku bitku u izvještavanju Glasa Koncila (2000.–2016.). *Bogoslovska smotra* 89 (1), 127–148.
- Žanić, M., Kufrin, K. & Živić, D., 2016. Kultura i sjećanje na rat: Vukovarska bitka i njezini društveni odjeci. *Migracijske i etničke teme* 32 (2), 245–270.

Opombe

64

- ¹ Dan spomina na padle v Veliki vojni in ostalih oboroženih konfliktih; danes je to državni praznik v Avstraliji in na Novi Zelandiji.
- ² Zanimiv je Hermanikov (2008) primer preučevanja identitete manjšin v povezavi s spominom (in tudi mediji) na Zahodnem Balkanu.
- ³ Izključeni: intervjuji, komentarji, kolumne, fotoreportaže, promocijski članki ipd.
- ⁴ Hrvaški besedi *godišnjica* in *obljetnica* razumemo kot sopomenki (Anić 2003); obe sta pogosto uporabljeni v medijih. Powell in Kennell (2016) ponudita še druge ključne besede za iskanje na spletu, a niso vse relevantne za pričujočo raziskavo.
- ⁵ Več o tem v Riffe et al. (2005) in Camprubi in Coromina (2016).
- ⁶ Več o tem v Sperandei (2014).
- ⁷ Več o tem v Beširević (2010).